

УДК 347.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.8>

ПРАВОВА ОСНОВА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ ТА ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ ПРИВАТНОГО ПРАВА ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Гавриленко О.О.,
аспірант юридичного факультету
Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «КРОК»
ORCID: 0000-0002-3906-8614
e-mail: HavrylenkoOO@krok.edu.ua

Гавриленко О.О. Правова основа відшкодування шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права внаслідок повномасштабної війни Російської Федерації проти України.

Стаття присвячена аналізу деяких міжнародних нормативно-правових актів, а також законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України, які були прийняті після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та які, на думку автора, є складовою частиною правової основи для відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації проти України, зокрема, відшкодування такої шкоди фізичним особам та юридичним особам приватного права.

Автором висловлено згоду з деякими іншими науковцями та юристами-практиками з приводу того, що правове регулювання відшкодування шкоди, визначене цивільним законодавством України, не враховує всіх необхідних аспектів для відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, зокрема, для відшкодування такої шкоди фізичним особам та юридичним особам приватного права, через що виникла необхідність у прийнятті додаткових законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів в Україні та в розробці Україною у співпраці з іншими державами міжнародно-правових актів, які б регулювали питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Визначено, що на сьогоднішній день вже прийнято низку міжнародних, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють різні правові питання щодо відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації проти України, зокрема, відшкодування такої шкоди фізичним особам та юридичним особам приватного права.

Так, автором аналізуються окремі резолюції Генеральної Асамблеї ООН, резолюція Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Рєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України», законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, які регулюють деякі питання відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації проти України. На підставі аналізу встановлено, що ці нормативно-правові акти, зокрема, фіксують за Російською Федерацією статус держави-агресора, покладають на державу-агресора повну відповідальність за будь-яку шкоду, завдану їй збройною агресією проти України, визначають деякі види шкоди, яка була завдана внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, зокрема, види шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права, і яка повинна бути відшкодована, визначають джерела відшкодування шкоди та деякі основи подальшої міжнародної співпраці України з державами-партнерами щодо стягнення з Російської Федерації відшкодування за шкоду, завдану внаслідок збройної агресії проти України.

В підсумку автор приходить до висновку, що, хоча створення дієвого правового механізму відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України,

зокрема, відшкодування такої шкоди фізичним особам та юридичним особам приватного права, є складним і тривалим процесом, Україна вже розпочала роботу над цим та має позитивні здобутки, що мають вираз у прийнятті відповідних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, а також у співпраці з партнерами міжнародно-правових актів, які є частиною правової основи відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Ключові слова: відшкодування шкоди від збройної агресії, деліктна відповідальність, збройна агресія Російської Федерації проти України, відновлення порушених прав, шкода, права людини.

Havrylenko O.O. The legal basis for compensation for damage caused to natural persons and legal entities of private law as a result of the full-scale war of the Russian Federation against Ukraine.

The article is devoted to the analysis of some international legal acts, as well as legislative and subordinate legal acts of Ukraine, which were adopted after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, and which, in the opinion of the author, are an integral part of the legal basis for compensation for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, in particular, compensation for such damage to natural persons and legal entities of private law.

The author agrees with some other scientists and legal practitioners regarding the fact that the legal regulation of compensation for damage, determined by the civil legislation of Ukraine, does not take into account all necessary aspects for compensation for damage caused as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, in particular, for compensation for such damage to natural persons and legal entities of private law, due to which there was a need for the adoption of additional legislative and subordinate legal acts in Ukraine and for development by Ukraine in cooperation with other states of international legal acts that would regulate the issue of compensation for damage caused as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

It was determined that to this day it has been adopted a number of international, legislative and subordinate legal acts, which regulate various legal issues regarding compensation for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, in particular, compensation for such damage to natural persons and legal entities of private law.

Thus, the author analyzes particular resolutions of the UN General Assembly, resolution of the Committee of Ministers of the Council of Europe CM/Res(2023)3 «On the Establishment of the Expanded Partial Agreement on the Register of Damages Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine», legislative and subordinate legal acts of Ukraine, which regulate some issues of compensation for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. On the basis of the analysis, it was established that these legal acts, in particular, fix the status of the aggressor state to the Russian Federation, place full responsibility on the aggressor state for any damage caused by its armed aggression against Ukraine, define some types of damage that was caused as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, in particular, types of damage caused to natural persons and legal entities of private law, which must be compensated, determine the sources of compensation for damage and some bases for further international cooperation to enforce the Russian Federation to compensate the damage caused as a result of its armed aggression against Ukraine.

As a result, the author comes to the conclusion that, although the creation of an effective legal mechanism for compensation for damage caused as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, in particular, compensation for such damage to natural persons and legal entities of private law, is a complex and lengthy process, Ukraine has already started working on this and has positive achievements, which are reflected in the adoption of relevant legislative and subordinate legal acts, as well as international legal acts, which were created in cooperation with partners, and all these acts are part of the legal basis for compensation for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

Key words: compensation for damage caused by armed aggression, tort liability, armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, restoration of violated rights, damage, human rights.

Постановка проблеми. Неспровокована агресивна війна Російської Федерації (далі – РФ) проти України вже завдала та продовжує завдавати Україні та Українському народу неймовірної

шкоди. Масове вбивство громадян України, грубе порушення територіальної цілісності та суверенітету України, руйнування української економіки, об'єктів інфраструктури та промисловості, знищення природного навколишнього середовища України, масштабне руйнування цивільних об'єктів і житла – це лише деякі жакливі воєнні злочини РФ проти України, за які вона буде нести відповідальність.

Притягнення держави-агресора РФ до максимальної міри відповідальності безперечно відбудеться, а тому вже сьогодні необхідно приділяти увагу напрацюванням щодо питань, пов'язаних з цим процесом. Одними з таких є питання вироблення механізму відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права збройною агресією РФ проти України, і питання нормативно-правового регулювання такого механізму. Вказані питання є надважливими, оскільки існування та функціонування правового механізму відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, повинно сприяти відновленню та захисту прав потерпілих осіб.

Як відомо, розробка будь-якого дієвого практичного правового механізму завжди супроводжується формуванням необхідної правової бази, а тому актуальним вбачається проаналізувати деякі наявні на сьогоднішній день нормативно-правові акти, як міжнародні, так і національні, які вже є частиною правової основи для відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, зокрема, шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права.

Метою даної статті є аналіз деяких наявних на сьогоднішній день міжнародних, законодавчих, підзаконних нормативно-правових актів, які є складовою частиною правової основи для відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права внаслідок війни РФ проти України.

Стан опрацювання проблематики. Питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок війни РФ проти України, зокрема, фізичним і юридичним особам, а також правове регулювання відшкодування такої шкоди досліджувалися такими українськими науковцями-юристами як Моїсєєв Ю.О., Міщук І.В., Кравцов С.О., Матвєєва Ю.І., Черняк Ю.В., Писарева Е.А., Голубенко І.І., Мартиненко Н.В., Завдов'єва І.Г., Карнаух Б.П. та інші.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними, наведеними у Звіті про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України, який був підготовлений аналітичною командою Київської Школи Економіки спільно з низкою міністерств та центральних органів виконавчої влади України, станом на початок 2024 року загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд [1, с. 3]. У звіті вказано, що за попередніми оцінками обсяг прямих збитків для житлового фонду становить \$55,86 млрд [1, с. 8]. Житло близько 1,4 млн домогосподарств (близько 3,4 млн осіб) пошкоджене або зруйноване [1, с. 8]. Також у звіті зазначено, що від початку війни було пошкоджене або зруйновано активи державних підприємств, щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, десятки тисяч малих приватних підприємств, а загальні прямі збитки підприємств та промисловості оцінюються в \$13,1 млрд [1, с. 11].

Варто відмітити, що на думку спеціалістів, які готували вищезазначений звіт, вказані оцінки збитків не є остаточними, а загальна сума збитків є набагато більшою, оскільки на сьогоднішній день немає можливості отримати повну інформацію про масштаби руйнування та пошкодження майна на тимчасово окупованих територіях [1, с. 5–11]. За 2024 рік сума збитків виросла ще більше, оскільки РФ продовжує вести загарбницьку війну проти України.

Масштаби втрат та завданих збитків є колосальними. Права та свободи великої кількості фізичних та юридичних осіб було порушено, їм самим або їх майну завдано шкоди, яка має бути відшкодована за рахунок коштів держави-агресора.

Як вже зазначали деякі науковці та юристи-практики, на сьогоднішній день існує два основні способи, як постраждалі від збройної агресії РФ проти України особи можуть реалізувати своє право на відшкодування шкоди: 1) звернутися за відшкодуванням шкоди в національні суди на підставі норм цивільного законодавства; 2) звернутися за захистом своїх прав у міжнародні судові установи [2; 3, с. 391; 4, с. 4–6; 5]. Разом з тим, окремі з таких науковців та юристів-практиків зазначають, що на сьогоднішній день законодавство України не передбачає чіткого правового регулювання механізму відшкодування шкоди, завданої внаслідок війни РФ проти України, зокрема, правового регулювання відшкодування такої шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права [2; 3, с. 391; 5].

Так, Писарева Е.А. вказує, що справи щодо відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, в національних судах розглядаються на підставі загальних норм про відшкодування шкоди, які передбачені в цивільному законодавстві, зокрема, на підставі ст. ст. 1166, 1167 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2]. На думку вченої, проблемним аспектом щодо розгляду таких справ на підставі загальних норм є те, що ст.ст. 1166, 1167 ЦК України передбачають, зокрема, необхідність доведення вини заподіювача шкоди для того, щоб притягнути його до деліктної відповідальності, тоді як у випадку завдання шкоди внаслідок збройної агресії РФ проти України правильним би було доводити лише три елементи складу цивільного правопорушення – протиправність діяння, завдання шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між ними, – без необхідності доводити вину держави-агресора [2]. Зі свого боку, повністю підтримую тезу вченої про те, що держава-агресор РФ має бути притягнена до деліктної відповідальності за шкоду, завдану збройною агресією та воєнними злочинами Україні, громадянам України, представникам бізнесу та іншим суб'єктам, без необхідності доводити вину держави-агресора.

Також, на окремі проблемні моменти щодо відшкодування фізичним особам шкоди, завданої внаслідок війни РФ проти України, звертає увагу юрист-практик Ярош С. Зокрема, Ярош С. зазначає, що у постраждалих фізичних осіб є можливість звернутися за відшкодуванням шкоди в порядку кримінального судочинства, подавши на підставі ст. 1177 ЦК України цивільний позов про відшкодування, однак в такому випадку, як вказує юрист, рішення про задоволення позову можливе лише після постановлення судом обвинувального вироку щодо конкретного обвинуваченого [5]. Ярош С. також зазначає, що при реалізації такого способу відшкодування шкоди виникає питання про можливість обвинуваченого фактично відшкодувати завдану шкоду [5].

Не зупиняючись детально на аналізі проблем, на які вказують вищезазначені представники юридичної спільноти, варто погодитися з ними в тій частині, що загалом правове регулювання відшкодування шкоди, яке передбачене цивільним законодавством України, є недостатнім для здійснення відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ проти України, зокрема, відшкодування такої шкоди фізичним та юридичним особам, і що існує необхідність прийняття додаткових нормативно-правових актів для того, щоб врегулювати низку питань, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України. До таких питань, зокрема, можна віднести питання врегулювання правового механізму відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, питання визначення способів наповнення фондів, з яких буде здійснюватися відшкодування, коштами, одними із джерел яких, безумовно, повинні бути стягнення з держави-агресора РФ, виплати нею репарацій, кошти отримані від продажу конфіскованого майна, інших активів РФ та суб'єктів, пов'язаних з державою-агресором, питання управління відповідним фондом відшкодування, а також інші супроводжуючі правові питання.

Саме тому вже з перших днів повномасштабного вторгнення РФ в Україну, держава Україна почала працювати над створенням правової бази, потрібної для врегулювання юридичних питань, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ проти України, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Так, якщо говорити про міжнародні акти, які на сьогоднішній день, на мою думку, є частиною правової основи для відшкодування постраждалим особам матеріальної та моральної шкоди, завданої їм внаслідок збройної агресії РФ проти України, то варто згадати Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Агресія проти України», яка була прийнята 2 березня 2022 року [6]. Зокрема, даною резолюцією було визнано та засуджено факт агресії РФ проти України, яку держава-агресор РФ вчинила в порушення Статуту ООН, а також засуджено порушення державою-агресором норм міжнародного гуманітарного права та прав людини [6]. Важливість даної резолюції в контексті питання відшкодування шкоди, завданої постраждалим особам внаслідок війни РФ проти України, полягає в тому, що вона є одним із міжнародних документів, який юридично фіксує за РФ статус держави-агресора, а, відповідно, покладає на неї всі зобов'язання, пов'язані з цим статусом, зокрема, зобов'язання відшкодувати в повному обсязі будь-яку шкоду, завдану внаслідок її збройної агресії проти України.

Окрім вищезазначеної резолюції, також необхідно згадати Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Сприяння здійсненню правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України», прийнятої 14 листопада 2022 року (далі – Резолюція Генасамблеї ООН від 14.11.2022) [7]. У даній резолюції затверджено, що держава-агресор РФ повинна бути притягнена до відповідальності

за будь-яке порушення норм міжнародного права як в Україні, так і проти України, включаючи збройну агресію РФ проти України, а також за будь-яке порушення норм міжнародного гуманітарного права та прав людини [7]. У даній резолюції чітко зазначається, що за всі злочинні дії та порушення для держави-агресора РФ повинні настати відповідні наслідки, які, зокрема, включатимуть виплату репарацій та відшкодування завданої шкоди [7]. Важливим є також те, що у вказаній резолюції затверджено перші кроки, які пропонується зробити для того, щоб стягнути з держави-агресора РФ відшкодування шкоди, завданої їй збройною агресією проти України, а саме: 1) розробити міжнародний механізм для виплати репарацій за шкоду, втрати та пошкодження, які були завдані збройною агресією РФ проти України; 2) створити міжнародний реєстр шкоди, в якому будуть збиратися та зберігатися заяви про шкоду, завдану державою-агресором РФ всім фізичним та юридичним особам, державі Україна, а також будуть зберігатися інформація та докази, які підтверджують завдання цієї шкоди [7].

Вищезазначена резолюція є одним із перших міжнародних нормативно-правових актів, в якому зафіксовано необхідність створити міжнародно-правовий механізм відшкодування шкоди, завданої Україні та її громадянам внаслідок війни РФ проти України, а також визначено, з чого саме потрібно почати. На мою думку, дана резолюція може бути частиною тієї міжнародної правової бази, яка стосуватиметься регулювання всього механізму відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, і на її основі чи відповідно до неї можуть прийматися як інші міжнародно-правові акти, так і національні акти всередині різних держав.

Так, як приклад для підтвердження вищезазначеної тези, можна навести Резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи CM/Res(2023)3 (далі – Резолюція CM/Res(2023)3) від 12 травня 2023 року «Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України», яка була прийнята, зокрема, з урахуванням Резолюції Генасамблеї ООН від 14.11.2022 [8]. Варто відмітити, що Резолюція CM/Res(2023)3 також є важливою частиною правової бази для відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, оскільки, відповідно до її положень, створюється Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі – Реєстр збитків), та затверджується його статут [8]. Одним із важливих юридичних аспектів, які вказані в Статуті Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі – Статут Реєстру збитків), є те, що відповідно до п. 2.5 статті 2 Статуту Реєстру збитків сам Реєстр збитків є лише першою складовою майбутнього міжнародного компенсаційного механізму, який буде створено окремо, та який потенційно включатиме в себе комісію з розгляду заяв і компенсаційний фонд, уповноважені розглядати заяви та виносити рішення про виплату компенсацій [8]. Сам же Реєстр збитків повинен бути переданий розробленому компенсаційному механізму [8].

Проаналізувавши Резолюцію CM/Res(2023)3 та Статут Реєстру збитків, можна визнати, що, хоча конкретні форми функціонування міжнародного компенсаційного механізму та його складові ще доведеться визначити, положення зазначених міжнародних актів ще більше, ніж Резолюція Генасамблеї ООН від 14.11.2022, деталізують норми, на основі яких буде функціонувати механізм відшкодування шкоди, завданої особам внаслідок збройної агресії РФ проти України. Саме тому Резолюція CM/Res(2023)3 та Статут Реєстру збитків є важливими міжнародними актами, які є частиною правової основи для відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, зокрема, відшкодування такої шкоди фізичним особам та юридичним особам приватного права.

Варто відмітити, що Реєстр збитків 2 квітня 2024 року розпочав приймати заяви про відшкодування шкоди, завданих збройною агресією РФ проти України, по такій категорії як пошкодження чи руйнування житлового нерухомого майна, а, відповідно до заяви Міністра цифрової трансформації України Михайла Федорова, в 2025 році вже можна буде подати заяви про відшкодування по 45 категоріям [9; 10].

Говорячи про формування правової основи для відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, зокрема, шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день на національному рівні також було прийнято низку нормативно-правових актів, які спрямовані на врегулювання механізму відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, або пов'язаних з ним юридичних питань.

Так, у березні 2022 року було прийнято Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», яким, зокрема, в

абз. 2 ч. 1 ст. 4 визначається, що примусово вилучені об'єкти права власності РФ та її резидентів у вигляді коштів зараховуються до Державного бюджету України та спрямовуються до фонду ліквідації наслідків збройної агресії [11]. Проаналізувавши дане положення, можна зробити висновок, що кошти, які надійдуть до фонду ліквідації наслідків збройної агресії РФ проти України, потенційно можуть бути спрямовані, зокрема, на відшкодування шкоди, завданої фізичним та юридичним особам приватного права. Тобто, частково цим законодавчим актом врегульовується питання джерела відшкодування шкоди.

Окрім вищезазначеного закону, необхідно також згадати Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі – Закон України про компенсацію за нерухоме майно) [12]. Даний закон детально визначає правове регулювання щодо відшкодування шкоди, яка була завдана внаслідок збройної агресії РФ проти України нерухомому майну, зокрема, нерухомому майну фізичних осіб.

Серед основних правових аспектів щодо відшкодування такого виду шкоди, які врегульовує Закон України про компенсацію за нерухоме майно, варто виділити те, що він визначає, у якому вигляді може бути відшкодована шкода, чи це буде грошова компенсація, чи виконання робіт щодо відновлення пошкодженого, знищеного майна осіб, або інший спосіб відшкодування (п. 5 ч. 1 ст. 1), визначає категорії суб'єктів, які можуть на підставі норм закону звертатися із заявою про відшкодування (ст. 2), орган, уповноважений розглядати такі заяви, яким є комісія з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна (ст. 3), порядок подання заяв для відшкодування шкоди та черговість їх розгляду (ст. 4-5), а також джерела фінансування для виплати відшкодування, серед яких, зокрема, вказані репарації або інші стягнення з держави-агресора РФ (п. 4 ч. 1 ст. 13), та інші питання [12]. Окрім цього, закон визначає правові основи створення та функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України [12].

Як можна побачити, даний закон дуже детально визначає процедуру відшкодування шкоди за нерухоме майно, яке було знищено або пошкоджено через збройну агресію РФ проти України, створюючи таким чином реальну правову основу для реалізації права постраждалих осіб, зокрема, фізичних осіб, на отримання відшкодування шкоди, а, відповідно, на захист своїх порушених внаслідок російської агресії прав.

Відповідно до ст. 8 Закону України про компенсацію за нерухоме майно Кабінет Міністрів України затвердив Порядок надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, в якому деталізуються положення Закону України про компенсацію за нерухоме майно щодо відшкодування шкоди, форм та способів подання заяв про відшкодування, наведені формули розрахунку, відповідно до яких визначається сума відшкодування в кожному конкретному випадку, а також регулюються інші правові та технічні питання відшкодування шкоди, завданої нерухомому майну осіб внаслідок збройної агресії РФ проти України [13]. Таким чином, зазначений порядок органічно доповнює регулювання відшкодування шкоди, передбачене в Законі України про компенсацію за нерухоме майно.

Проаналізувавши положення Закону України про компенсацію за нерухоме майно, варто відмітити, що, на мою думку, одним із його недоліків є те, що він не поширює свою дію на юридичних осіб приватного права, велика кількість яких також зазнали шкоди від знищення або пошкодження їх нерухомого майна. Звісно, є інші нормативно-правові акти, які врегульовують питання відшкодування шкоди, завданої юридичним особам приватного права, зокрема, завданої їх майну, внаслідок збройної агресії РФ проти України, проте закріплення такого регулювання на законодавчому рівні значно посилює захист прав юридичних осіб приватного права.

Серед підзаконних нормативно-правових актів, які були прийняті після початку повномасштабної війни РФ проти України та регулюють окремі питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ проти України, варто виділити постанову Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року, якою було затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації (далі – Порядок визначення шкоди та збитків) [14].

Цей нормативно-правовий акт регулює питання визначення видів шкоди, яка була завдана суб'єктам внаслідок збройної агресії РФ проти України, визначення методології оцінки такої шкоди та деякі інші пов'язані з цими процесами правові питання. Варто зазначити, що класифікація шкоди, яка була завдана різним суб'єктам, зокрема, фізичним особам та юридичним особам приватного права, зазначена в Порядку визначення шкоди та збитків, буде використовуватися, в тому числі, при поданні заяв про відшкодування до Реєстру збитків, створеного Резолюцією СМ/Res(2023)3, яку було згадано вище.

Так, Порядок визначення шкоди та збитків на сьогоднішній день визначає двадцять один основний напрямок, за яким здійснюється визначення шкоди та збитків, завданих збройною агресією РФ проти України, проте перелік не є вичерпним (п. 2-3 Порядку визначення шкоди та збитків) [14]. Зазначений нормативно-правовий акт також визначає суб'єктів, які можуть подати заяву про визначення шкоди та збитків, а також ділить їх на категорії. Наприклад, відповідно до п. 10 Порядку визначення шкоди та збитків суб'єктом подання заяви визначається фізична особа, і в цьому ж пункті розписані категорії фізичних осіб, які можуть подати заяву, в залежності від виду шкоди, яка їм була завдана: зокрема, фізичні особи, шкода яким спричинена примусовим переселенням з місця проживання, перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків, внаслідок збройної агресії РФ проти України, фізичні особи, збитки та шкода яким завдані у зв'язку з порушенням особистої недоторканності, фізичні особи, яким завдано економічних збитків, та інші [14].

У Порядку визначення шкоди та збитків суб'єктом подання також визначено юридичних осіб, зокрема, юридичних осіб приватного права. Такі суб'єкти можуть подавати заяви про визначення завданих їм як прямих, так і непрямих збитків. Зокрема, юридичні особи приватного права зможуть подати заяву про визначення збитків, пов'язаних з переміщенням (евакуацією), втратою майна, збитків від упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності [14].

На мою думку, Порядок визначення шкоди та збитків є важливою частиною правової бази для відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ проти України, зокрема, шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права, з огляду на те, що на сьогоднішній день це є основний акт, в якому детально розписано види шкоди, втрат та збитків, завданих збройною агресією РФ проти України, та визначено загальні засади щодо їх оцінки.

Висновки. Одним із завдань, які сьогодні стоять перед державою Україна, є створення як на національному рівні, так і у співпраці з усім цивілізованим світом на міжнародному рівні, дієвих механізмів притягнення держави-агресора РФ до відповідальності за всі воєнні злочини, які вона вчинила проти України та громадян України, і відновлення та захисту прав і свобод людини, які були порушені внаслідок збройної агресії РФ проти України.

Відшкодування шкоди особам, постраждалим внаслідок збройної агресії РФ проти України, зокрема, фізичним особам та юридичним особам приватного права, є одним із таких правових механізмів, а тому вже зараз Україна як самостійно, так і у співпраці з міжнародними партнерами займається питаннями правового врегулювання даного механізму. На сьогоднішній день вже є низка міжнародних нормативно-правових актів і законодавчих та підзаконних правових актів України, що були прийняті після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, які є складовою частиною правової основи для відшкодування шкоди, завданої внаслідок агресії РФ проти України, зокрема, шкоди, завданої фізичним особам та юридичним особам приватного права, і регулюють окремі правові питання пов'язані з таким відшкодуванням.

Хоча створення реального дієвого механізму відшкодування шкоди, завданої російською агресією проти України, який призведе до відновлення порушених прав і свобод людини та відшкодування в повному обсязі державою-агресором РФ шкоди, якої вона завдала, є тривалим і складним процесом, можна стверджувати, що Україна вже почала працювати над цим питанням та має позитивні результати, якими є розробка і прийняття відповідних нормативно-правових актів міжнародної та національної дії, деякі з яких були проаналізовані в даній науковій статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Підготовлено Київською Школою Економі-

- ки. 2024. 38 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 05.12.2024).
2. Писарєва Е.А., Клапоушак Д.С. До питання про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України. *Академічні візії*. Випуск № 13. 2022. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/94/86> (дата звернення: 06.12.2024).
 3. Голубенко І.І., Шпак К.О. Правові аспекти відшкодування шкоди та збитків, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії російської федерації. *Наукові перспективи: журнал*. № 4(34). 2023. С. 384–396. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pr/article/view/4402/4426> (дата звернення: 05.12.2024).
 4. Кошман А. Огляд національних та міжнародних механізмів захисту права власності, порушеного через агресію російської федерації. 2022. 29 с. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/630/f18/bce/630f18bceed41958789112.pdf> (дата звернення: 06.12.2024).
 5. Ярош С.І знов про відшкодування шкоди, завданої агресією рф. *Всеукраїнське професійне юридичне видання Юридична газета online*. 2022. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/i-znovu-pro-vidshkoduvannya-shkodi-zavdanoyi-agresieyu-rf.html> (дата звернення: 06.12.2024).
 6. Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022. ES-11/1. Aggression against Ukraine. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3965290?ln=en&v=pdf#files> (дата звернення: 07.12.2024).
 7. Resolution adopted by the General Assembly on 14 November 2022. ES-11/5. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3994481?ln=en&v=pdf> (дата звернення: 07.12.2024).
 8. Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України: Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи СМ/Res(2023)3 від 12.05.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961_001-23#Text (дата звернення: 07.12.2024).
 9. Реєстр збитків для України відкриється для подання заяв 2 квітня 2024 року. URL: https://rd4u.coe.int/uk/-/register-of-damage-for-ukraine-to-open-for-claims-submission-on-2-april-2024?fbclid=IwAR20t-511NEDc20LcGDB5tGPczy84NKrsXzLMiCmwveyILrPQO7pMMmGpo_aem_AR7POTAUjtOWDQgVN1BBisJNostvceOagi3zkiT1PKEW43hM2fffoZHRUs78heUjOmgzD41BJ9Ws-r4h0EMKVJh (дата звернення: 07.12.2024).
 10. Федоров запевнив, що заяву про репарації за будь-які злочини РФ можна буде подати уже в 2025 році. *Судово-юридична газета в Україні*. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/317197-fedorov-zaveril-chto-zayavlenie-o-reparatsiyakh-za-lyubye-prestupleniya-rf-mozhno-budet-podat-uzhe-v-2025-godu#google_vignette (дата звернення: 08.12.2024).
 11. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. Дата оновлення: 01.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
 12. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. Дата оновлення: 21.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 07.12.2024).
 13. Порядок надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 року № 600. Дата оновлення: 15.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#n17> (дата звернення: 07.12.2024).
 14. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 326 (у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 року № 951). Дата оновлення: 02.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2024).